

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

14

marca 2018

środa

19:00

NFM, Sala Główna

Recital mistrzowski: Anne-Sophie Mutter

Anne-Sophie Mutter – skrzypce

Lambert Orkis – fortepian

Roman Patkoló – kontrabas

Program:

Johannes Brahms (1833–1897) *Scherzo c-moll z Sonaty skrzypcowej a-moll „F-A-E”*
WoO 2 [5']

Krzysztof Penderecki (*1933) *Duo concertante per violino e contrabbasso* [5']

Johann Sebastian Bach (1685–1750) *II Partita d-moll na skrzypce solo*

BWV 1004 [30']

I Allemande

II Courante

III Sarabande

IV Gigue

V Chaconne

Krzysztof Penderecki

La Follia per violino solo [11']

II Sonata per violino e pianoforte [30']

I Larghetto

II Allegretto scherzando

III Notturmo. Adagio

IV Allegro

V Andante – Adagio

Współorganizacja:

Stowarzyszenie
im. Ludwiga
van Beethovena

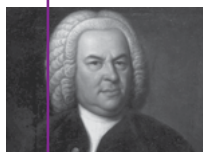
Bardzo prosimy w czasie koncertu nie robić zdjęć ani nie nagrywać dźwięku.

J. Brahms

K. Penderecki

J.S. Bach

OMÓWIENIE

Agata Adamczyk

„Człowiek może być sobą tylko tak długo, jak jest sam; a jeśli nie kocha samotności, nie pokocha wolności; bo tylko wtedy, gdy jest sam, jest naprawdę wolny” – głosił Arthur Schopenhauer. Pewną analogię do przesłania romantycznego filozofa znajdziemy w życiowym motcie światowej sławy skrzypka Josepha Joachima: „Frei aber einsam” („Wolny, lecz samotny”). Wywiedziony z powyższego cytatu skrót F-A-E stał się muzycznym kryptogramem *Sonaty skrzypcowej a-moll*. To kompozycja, która powstała z inicjatywy Roberta Schumanna. Gdy w 1853 r. w Düsseldorfie gościł swojego ucznia Alberta Dietricha oraz młodziutkiego Johannes Brahmsa, w atmosferze ogólnej weselości zaproponował im stworzenie wspólnego muzycznego prezentu powitalnego dla Joachima. Dietrich napisał część pierwszą (*Allegro*), Brahms *Scherzo*, a Schumann *Intermezzo* i *Finale*. Partyturę opatrzono dedykacją: „F.A.E.: W oczekiwaniu na przybycie czcigodnego i ukochanego przyjaciela Josepha Joachima ta sonata została napisana przez R.S., J.B., A.D.”. Podczas wydanego 28 października 1853 r. przyjęcia u Schumannów zaprezentowano utwór po raz pierwszy, rzucając równocześnie wyzwanie skrzypkowi, by rozpoznał autorów poszczególnych części. Zadanie okazało się dość łatwe, ponieważ każda z nich wyróżniała się odrębnym brzmieniem, charakterystycznym dla języka muzycznego danego kompozytora. Joachim rozpoznał autorów bezbłędnie.

Sonata a-moll „F-A-E” nie została wydana za życia jej twórców. Schumann włączył swoje ustępy do *III Sonaty skrzypcowej*, a *Scherzo* mogło zostać opublikowane dopiero w 1906 r. Spośród wszystkich czterech części Brahmsowska cieszy się największą popularnością. Cechuje ją wyjątkowa intensywność brzmienia i drażliwość. Uporczywie powraca w niej motyw przywołujący na myśl motyw losu z Beethovenskiej *V Symfonii*. Całość wieńczy triumfalny finał – czyżby to był przedsmak prowokującej modyfikacji motto Joachima: „Frei aber froh” („Wolny, lecz radosny”), którą Brahms zawarł w swojej *III Symfonii*? Nietrudno zgodzić się z Dietrichem, że „utwory Brahmsa, pisane już od wczesnej młodości, sięgają wyżyn”.

Wieloletnia artystyczna przyjaźń dwóch wybitnych osobowości – Krzysztofa Pendereckiego i Anne-Sophie Mutter – zaowocowała wielkimi dziełami. Skrzypaczka tak wspominała jej początki: „Pamiętam pierwszy raz, kiedy usłyszałam jego muzykę na żywo. Było to w latach 80. Kompozytor dyrygował wtedy

pierwszą częścią *Polskiego Requiem* podczas premiery w Stuttgarcie. Ten utwór głęboko mnie poruszył i zapadł mi w pamięć. Tamtego wieczoru po raz pierwszy zapragnęłam, by Krzysztof Penderecki pewnego dnia napisał koncert specjalnie dla mnie. I tak się stało”. Polski artysta z myślą o Mutter skomponował nie tylko *II Koncert skrzypcowy „Metamorfozy”*, lecz także *II Sonatę*, *La Follia* oraz *Duo concertante*. „Proszę wierzyć, że nic nie zastąpi momentu, gdy biorę do ręki nuty nowego utworu tak wybitnego kompozytora i wiem, że jeszcze nikt przede mną ich nie oglądał” – wyznała skrzypaczka w jednym z wywiadów. Dziś usłyszymy w jej wybitnej interpretacji trzy spośród czterech wspomnianych dzieł Pendereckiego.

Duo concertante powstało w 2010 r. na zamówienie fundacji Mutter (dla niej samej i jednego ze stypendystów – Romana Patkoló). Utwór okazał się prawdziwym wyzwaniem. Stanowi repertuarową rzadkość z uwagi na trudne do potęczenia brzmienie dwóch instrumentów o tak odległych rejestrach, jak skrzypce i kontrabas. Trudności przysparza w nim też technika koncertująca, do której wymogów należy zachowanie równowagi między wirtuozowsko potraktowanymi partiami. Wcześniej jedynym znanym utworem w tym gatunku i na taki skład było *Duo concertante* Giovanniego Bottesiniego z 1880 r. Penderecki zaproponował formę narracji, w której instrumenty zabierają głos kolejno po sobie. Mutter mówi o „odbijaniu piłeczki” i „unikaniu się”. Kompozytor zastosował także scordaturę, nakazując strojenie kontrabasu o cały ton wyżej, by nieco zbliżyć do siebie barwę rejestrów obu instrumentów.

Publiczność przyjęła utwór *La Follia* owacją na stojąco. Jego światowa premiera odbyła się 14 grudnia 2013 r. na estradzie jednej z najbardziej prestiżowych sal koncertowych – w Carnegie Hall w Nowym Jorku. Także Penderecki oceniał występ entuzjastycznie: Mutter „zagrała fenomenalnie, oddałam to wykonanie w najlepsze ręce i nie mógłbym spodziewać się lepszego. To jest w tej chwili największa skrzypaczka na świecie”. Kompozycja powstała z okazji pięćdziesiątych urodzin artystki. *La Follia per violino solo* charakteryzuje się wyjątkowymi trudnościami technicznymi. Penderecki nadał temu dziełu wczesną formę *chaconne*, opartą na wariacyjnym opracowaniu tematu. Jak wielokrotnie przyznawał, jest miłośnikiem „starych form, bo [...] jeśli chodzi o formę, nic nowego nie można wymyślić”. Po pierwszym wykonaniu w relacji opublikowanej w „New York Classical Review” Eric C. Simpson pisał: „*La Follia* wymaga od wykonawcy olśniewającej wirtuozerii, ale nie jest skupiona tylko na niej. To bogata, złożona i nasyco-

na poezją kompozycja. [...] Penderecki, który sam w końcu jest skrzypkiem, napisał utwór, badający najgłębsze pokłady bogactwa, jakie drzemią w naturalnym brzmieniu skrzypiec”. Mutter wydobywa je w sposób zachwycający. Jej grę cechuje pełne, mięsiste brzmienie oraz doskonała technika i bezbłędne prowadzenie frazy.

Pięcioczęściowa *II Sonata per violino e pianoforte* to kompozycja z 2000 r., której pierwsze wykonanie odbyło się w Londynie. Mutter towarzyszył wówczas przy fortepianie Lambert Orkis. Oba instrumenty Penderecki potraktował w zasadzie partnersko, choć miejscami skrzypce są dość dominujące. Dzieło nosi znamiona symetrii: zarówno dwa pierwsze ustępy, jak i dwa ostatnie są wykonywane *attacca*. Swoiste centrum stanowi natomiast *Notturmo* – niezwykle ekspresyjne, bogate w tonalne zwroty, chromatyczną melodykę i zmienną rytmikę.

Sonaty i Partyty Johanna Sebastiana Bacha należą do żelaznego repertuaru solowego skrzypków na całym świecie. Kompozycje te powstawały w latach 1717–1723 podczas pobytu twórcy na dworze księcia Leopolda Anhalt-Köthen, gdzie był kapelmistrzem. Ze względu na kalwińskie wyznanie tamtejszego władcy, który nie życzył sobie koncertującej muzyki religijnej, Bach skupił się na twórczości świeckiej – instrumentalnej. *II Partitę d-moll* rozpoczął dość niewinnie suitą stylizowanych tańców kontrastujących ze sobą tak tempem, jak charakterem: niemieckim *Allemande*, francuskim *Courante*, hiszpańską *Sarabandą* oraz angielskim *Gigue*. Zamykająca dzieło *Chaconne* dorównuje długością wszystkim czterem częściami, jednak wielokrotnie przewyższa je trudnością wykonania. Zapisana w fakturze polifonicznej dla instrumentu w gruncie rzeczy homofonicznego, przysparza wielu problemów technicznych. Fundamentem *Chaconne* jest prosty harmoniczny schemat, który powraca w kolejnych przetworzeniach wariacyjnych. Istnieje hipoteza, że utwór ten jest hołdem złożonym przez Bacha zmarłej żonie. W tym kontekście znamienna jest wypowiedź Mutter, według której wartością prawdziwej sztuki jest możliwość porozumienia niezależna od bagażu doświadczeń, wychowania czy zaplecza kulturowego.

Anne-Sophie Mutter

Anne-Sophie Mutter to muzyczny fenomen: już od ponad 40 lat występy tej wirtuozki skrzypiec są stałym punktem repertuaru najważniejszych sal koncertowych świata, a artystka zostawia trwałe ślady na scenie muzyki klasycznej jako solistka, mentorka

i wizjonerka. W 2017 r. przypadło 40-lecie jej debiutu podczas Salzburg Whitsun Concerts pod batutą H. von Karajana – debiutowała 28 maja 1977 r. w wieku 13 lat. Zdobyła cztery nagrody Grammy. Równie chętnie gra utwory kompozytorów z przeszłości, co tych współczesnych, zwracających się ku muzycznej przeszłości. Dotychczas dokonała premier 25 dzieł takich twórców, jak S. Currier, H. Dutilleux, S. Gubajdulina, W. Lutosławski, N. Moret, K. Penderecki, sir A. Previn, W. Rihm i J. Williams. Wszyscy oni komponowali dla Anne-Sophie Mutter. Ponadto angażuje się w rozmaite projekty charytatywne i wspieranie muzycznej elity jutra: jesienią 1997 r. założyła Freundeskreis der Anne-Sophie Mutter Stiftung e.V., a w 2008 r. Anne-Sophie Mutter Stiftung. Te dwie instytucje charytatywne wspierają własnych stypendystów, dostosowując pomoc do ich indywidualnych potrzeb. Od 2011 r. Anne-Sophie Mutter regularnie występuje z zespołem złożonym ze stypendystów jej fundacji – Mutter Virtuosi. W 2017 r. artystka koncertowała w Europie i Ameryce Północnej, dowodząc swojej muzycznej wszechstronności i bardzo wysokiej pozycji w świecie muzyki klasycznej. Podczas Tanglewood Festival dokonała prawykonania utworu *Markings* na skrzypce solo, smyczki i harfę J. Williamsa. Występowała też na Salzburger Festspiele Pflingsten i Salzburger Festspiele, Lucerne Sommer-Festival i w mediolańskiej La Scali, jak również z orkiestrami: Berliner Philharmoniker, Staatskapelle Berlin, Boston Symphony Orchestra, Gewandhausorchester, London Philharmonic Orchestra, London Symphony Orchestra i Pittsburgh Symphony Orchestra. Wraz z zespołem Mutter Virtuosi i wspieranym pianistą D. Trifonovem wykonywała *Kwintet fortepianowy „Pstrąg”* F. Schuberta oraz *Cztery pory roku* A. Vivaldiego. Wraz ze swoim stałym pianistą L. Orkistem dawała recitale w Europie i Ameryce Północnej. W listopadzie 2017 r. Anne-Sophie Mutter przyznano rumuński Order Zastugi w dziedzinie kultury, w tym samym miesiącu uhonorowano ją francuską Komandorią Orderu Sztuki i Literatury. W grudniu 2016 r. hiszpańskie Ministerstwo Edukacji, Kultury i Sportu wręczyło jej Złoty Medal za zasługi dla Sztuki. W styczniu 2015 r. Anne-Sophie Mutter została członkiem honorowym Keble College przy Oxford University. W październiku 2013 r. została zagranicznym członkiem honorowym American Academy of Arts and Sciences, a w styczniu 2013 r. otrzymała medal za wybitny wkład w upowszechnienie muzyki i wiedzy o Witoldzie Lutosławskim, przyznawany przez Towarzystwo im. Witolda Lutosławskiego. W 2012 r. organizacja Atlantic Council przyznała jej Distinguished Artistic Leadership Award. W 2011 r. otrzymała Brahms-Preis

oraz Erich-Fromm-Preis, a także Gustav Adolf Prize za działalność społeczną. W 2010 r. Uniwersytet Techniczno-Naukowy w Trondheim nadał jej tytuł doktora honoris causa, a w 2009 r. zdobyła St. Ulrich Award oraz Cristobal Gabarron Award. W 2008 r. Anne-Sophie Mutter została laureatką International Ernst von Siemens Music Prize, a także Leipziger Mendelssohn-Preis. Artystka została też uhonorowana Orderem Zasługi Republiki Federalnej Niemiec, francuską Legią Honorową, bawarskim Orderem Zasługi oraz Honorowym Odznaczeniem za Zasługi dla Republiki Austriackiej.

Lambert Orkis

Zainteresowania muzyczne Lamberta Orkisa obejmują zarówno muzykę minionych epok, jak i współczesną, wykonywaną na instrumentach dawnych i współczesnych. W swojej karierze ponad 11 lat spędził na międzynarodowych tournée z wiolonczelistą M. Rostropowiczem. Od 29 lat nagrywa i występuje ze skrzypczką A.-S. Mutter w najwspanialszych salach koncertowych świata. Jego znamienita kariera to także występy z wiolonczelistami L. Harrellem, A. Bylsmą i D. Müllerem-Schottem, skrzypkiem J. Rachlinem i altowiolistą S. Dannem. Lambert Orkis współpracował z Vertavo String Quartet, Emerson String Quartet, American String Quartet, Mendelssohn String Quartet, Curtis String Quartet oraz Manchester String Quartet. Jako solista występował z takimi dyrygentami, jak Ch. Eschenbach, M. Rostropowicz, L. Slatkin, R. Frühbeck de Burgos i G. Herbig. Brał udział w festiwalach Musica Viva Festival w Australii, Taiwan New Aspect International Music Festival i Trondheim International Chamber Music Competition and Festival; uczestniczył też w nich w roli nauczyciela i jurora. Lambert Orkis dokonał prawykonań i nagrań utworów wielu kompozytorów, w tym dzieł solowych G. Crumba, R. Wernicka i J. Primoscha dla Bridge Records. Występował na całym świecie z różnymi orkiestrami jako solista oraz jako członek zespołów Kennedy Center Chamber Players i The Castle Trio (instrumenty dawne). Piastuje stanowisko głównego pianisty w National Symphony Orchestra, jest też profesorem fortepianu na Temple University w Filadelfii. Za swoje osiągnięcia został uhonorowany Orderem Zasługi Republiki Federalnej Niemiec.

Roman Patkoló

Urodził się w 1982 r. w Żilinie na Słowacji, pochodzi z rodziny muzyków. W wieku 13 lat rozpoczął naukę gry na kontrabasie, a rok później został przyjęty do konserwatorium w Żilinie, gdzie kształcił się pod kierunkiem J. Krigovsky'ego. Następnie rozpoczął studia w Hochschule für Musik und Theater München w klasie K. Trumpfa. W latach 1999–2011 był stypendystą Freundeskreis der Anne-Sophie Mutter Stiftung. Zdobył wiele nagród, biorąc udział w takich konkursach, jak ISB Competition w Iowa (USA) czy Internationaler J.M. Sperger Wettbewerb w Woldzegarten (Niemcy). Ponadto uzyskał Europäische Kulturförderpreis w Berlinie, Europäische Quartettpreis z Bassiona Amorosa w Lucernie, International Glenn Gould Protégé Prize (z rekomendacją sir A. Previna) oraz Aida Stucki-Preis w Nowym Jorku (nagrodę wręczyła A.-S. Mutter). W wieku 24 lat rozpoczął pracę jako profesor w Hochschule für Musik und Theater München, a obecnie wykłada w Musik-Akademie Basel. Roman Patkoló występuje solo i w duecie z A.-S. Mutter w Europie, Azji, USA i Kanadzie, koncertując w takich salach, jak Carnegie Hall, Berliner Philharmonie, Kennedy Center oraz na festiwalach muzycznych Luzern Sommer-Festival, Rheingau Musik Festival, Verbier Festival. Jako solista występował w programach telewizyjnych, m.in. w programie „Stars von morgen” moderowanym przez R. Villazóna czy w „Sunday Nights Classics” – w duecie z M. Vengerovem. Roman Patkoló brał udział w licznych prawykonań dzieł współczesnych kompozytorów napisanych z inicjatywy A.-S. Mutter na skrzypce i kontrabas – w 2007 r. artyści wykonali po raz pierwszy *Koncert podwójny* na skrzypce i kontrabas sir A. Previna, w 2011 r. duety W. Rihma i K. Pendereckiego, a w 2013 r. utwór S. Curriera. W 2016 r. miała miejsce premiera *Nonetów* sir A. Previna z udziałem A.-S. Mutter i jej stypendystów, z którymi wystąpił również Roman Patkoló.

Organizator:

NFM – Instytucja kultury miasta Wrocławia współprowadzona przez:

Sponsorzy:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.

